

छेडागाड नगरपालिकाको बाल श्रम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि कार्यविधि, २०७६
(मस्यौदा)

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति २०७६।०३।०८

परिच्छेद-१:

प्रारम्भिक

प्रस्तावना

छेडागाड नगरपालिका जाजरकोटले बालश्रम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन गरि बालअधिकारको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्यका साथ नेपालको संविधानको धारा २२६ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो कार्यविधि निर्माण गरी जारी गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (क) यो कार्यविधिको नाम 'बालश्रम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि कार्यविधि २०७६ रहेको छ ।
(ख) यो कार्यविधि नगरकार्यपालिकाको बैठक बाट पारित भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा :

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधि -

- (क) 'नगरपालिका' भन्नाले छेडागाड नगरपालिका जाजरकोट लाई सम्झनु पर्छ ।
(ख) 'उद्धार' भन्नाले १४ वर्षमुनिका बालबालिकालाई श्रममा संलग्न गराईएको , १८ वर्ष नपुगेका बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा संलग्न गराईएको , लिङ्ग, वर्ण , धर्म वा जातजातिको आधारमा समान काममा समान पारिश्रमिक र सुविधा नदिईएको , शारिरिक /मानसिक/यौन दुर्व्यवहार ,शारिरिक/आर्थिक शोषण वा अन्य अमानविय व्यवहारका कारण जोखिममा रहेका बालबालिका वा कानुन विपरित बाल श्रमिकका रुपमा कार्य गर्न बाध्य पारिएका बालबालिकालाई तत्काल उद्धार गरी थप जोखिम हुनबाट जोगाउन अख्तियार प्राप्त निकायको पहलमा छुटकारा गराउने कार्य सम्झनु पर्छ ।
(ग) 'ऐन' भन्नाले बालश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६, बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७५ लगायतका बालअधिकारसंग सम्बद्ध ऐन लाई सम्झनु पर्छ ।
(घ) 'बालबालिका' भन्नाले १८ वर्ष उमेर पूरा नगरेका व्यक्तिलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ङ) 'बालश्रम' भन्नाले बालश्रम निषेध तथा नियमित गर्ने ऐन २०५६ बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।

- (च) 'घरेलु सहायक' भन्नाले मुलुकी देवानी तथा फौजदारी संहिता ऐन, २०७४ को दफा ६४३ अनुसार घरव्यवहारको काममा आवश्यकता अनुसार जुनसुकै बखत काममा लगाउन सकिने गरी काममा लगाइएको व्यक्ति सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) 'रोजगारदाता' भन्नाले कुनै उद्योग, प्रतिष्ठान वा व्यवसायको क्रियाकलापमा अन्तिम निर्णय लिने व्यक्ति सम्झनु पर्दछ, र सो शब्दले अन्तिम जिम्मेवारी वा अधिकार प्रयोग गर्न पाउने गरी उद्योग, प्रतिष्ठान वा व्यवसायको भए कुनै भाग, इकाइ वा गृहको प्रमुख पदमा नियुक्त भएको व्यक्ति र अनौपचारिक रूपमा काममा लगाउने व्यक्तिसमेतलाई जनाउँछ ।
- (ज) 'जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा कामहरु' भन्नाले बालश्रम निषेध तथा नियमित गर्ने ऐन २०५६को अनुसूची अनुसार सम्झनु पर्दछ ।
- (झ) 'प्रतिष्ठान' भन्नाले कुनै उद्योग, व्यवसाय वा सो सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून वा स्थानीय निकायमा दर्ता भई वा नभई स्थापित तथा सञ्चालित कुनै कल कारखाना, व्यवसाय, संगठन, संस्था, फर्म, कम्पनी वा तिनीहरुको समूह तथा अनौपचारिक रूपमा सञ्चालित कार्यस्थललाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ञ) 'बालश्रम अनुगमन समिति' भन्नाले नियम ७ बमोजिम गठित समितिलाई सम्झनु पर्दछ, र सो शब्दले यस निर्देशिका बमोजिम गठित अनुगमन टोलीलाई समेत जनाउनेछ ।

३. कार्यविधिको उद्देश्य : यस कार्यविधिको उद्देश्य देहायबमोजिम रहेका छन् :

- (क) बालश्रम अनुगमन सम्बन्धी कार्यको संयन्त्र, विधि र प्रक्रिया परिभाषित गर्न एवं सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरुको भूमिका प्रष्ट पार्न र परिचालित हुन,
- (ख) नगरपालिकामा बालश्रम अनुगमन सम्बन्धी कार्य सम्पादन गर्न, प्रचलित कानून विपरीत श्रममा संलग्न गराइएका बालबालिकाको उद्धार गरी पुनः उनीहरूलाई परिवारमा पुनर्मिलन एवं सामाजिक पुनर्स्थापना गर्न, विद्यालयमा फर्काउन, साथी समुहमा पुनर्मिलन गराउन र जोखिमपूर्ण काम संलग्न हुनबाट जोगाउन ।
- (ग) नगरलाई बालमैत्री बनाउने नगरपालिकाको लक्ष्यलाई सहयोग पुराउन ।
- (घ) कानून विपरीत बालबालिकालाई श्रममा लगाउने व्यक्ति, व्यवसायी, प्रतिष्ठानलाई कानूनी दायरामा ल्याउन ।

परिच्छेद-२:

बालश्रम अनुगमनसम्बन्धी व्यवस्था

- ४. बालश्रमको अनुगमन गर्नु पर्ने :** (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र बालश्रमको अवस्थाबारे आवधिक रूपमा अनुगमन गर्नु पर्छ ।

(२) नियम ४(१) अनुसार अनुगमन गर्दा बालश्रम (निषेध तथा नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ को दफा (३), (४), (६), (७), (८), (९), (१०), (१३) र (१४) का प्रावधानहरू परिपालना भए नभएको अनुगमन गरि देहायका पक्षहरू सुनिश्चित गर्नुपर्दछ :

(क) कानुनले तोकेको उमेर नपुगेका बालबालिका (१४ वर्ष पूरा नगरेकालाई श्रमिकको रूपमा काममा लगाउन तथा १८ वर्ष नपुगेकालाई जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा श्रममा लगाउन नहुने) लाई श्रममा संलग्न गराएको वा नगराएको,

(ख) कानुनले तोकेको उमेर पुगेका बालबालिकालाई घरेलु सहायक वा श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु अघि-

१. कुनैपनि बालक वा बालिकालाई घरेलु सहायकका रूपमा वा श्रमिकका रूपमा राख्नको लागि नगरपालिका/श्रम कार्यालयबाट अनुमति लिइएको वा नलिइएको तथा निज बालक वा बालिकाको बाबु,आमा वा संरक्षकको स्वीकृति लिइएको वा नलिइएको,

२. निज बालक वा बालिकाको हकमा श्रमिकको रूपमा काम गर्न सक्ने योग्यताको प्रमाणपत्र लिएको नलिएको,

(ग) कानुनले तोकेको उमेर पुगेका बालबालिकालाई श्रमिकको रूपमा काममा लगाउँदा-

१. तोकिएका सर्त (दिनमा छ घण्टा र एक हप्तामा छत्तीस घण्टाभन्दा बढी काममा नलगाउने, ३ घण्टा काम गरेपछि आधा घण्टा आराम गर्ने समय र प्रत्येक सप्ताहको १ दिन तलबी विदा दिने यसरी काममा लगाउदा विहान ६ बजे देखि अगाडि र बेलुका ६ बजे भन्दा पछाडिको समयमा काममा लगाउन नपाउने) पूरा गरिएको वा नगरिएको,

२. निज बालक वा बालिकाको विद्यालय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित र स्वास्थ्यउपचार सम्बन्धि व्यवस्था गरिएको वा नगरिएको,

३. तोकिए बमोजिम पारिश्रमिक तथा सुविधा दिइएको वा नदिइएको एवं पारिश्रमिक तथा सुविधामा लिङ्ग, वर्ण, जात, जाति, आस्था तथा उमेरका आधारमा भेदभाव गरिएको वा नगरिएको,

४. निज बालक वा बालिकालाई उनिहरूको आमाबाबु तथा परिवारसँग नियमित भेटघाट वा सम्पर्क गर्न दिइएको वा नदिइएको,

५. निज बालबालिकालाई हेलाँ, दुर्व्यवहार, हेलचेक्राई, शोषण, कुटपिट जस्ता अमानवीय व्यवहार गरिएको वा नगरिएको,

६. आवश्यकता अनुसार निज बालक वा बालिकालाई मनोरञ्जन गर्ने , साथीसँगी भेट्ने अनुमति र समय दिईएको वा नदिईएको ,

(घ) बालबालिकाको नाम र जन्म मिति वा उमेर , ठेगाना; बाबु, आमा वा संरक्षकको नाम, ठेगाना; निज बालक वा बालिकालाई काममा लगाइएको मिति; कामको प्रकृति, काम गर्नुपर्ने समय र घण्टा र आराम गर्ने समय; पारिश्रमिक वा अन्य सुविधाहरू लगायतका विवरण भएको दर्ता किताब राखिएको वा नराखिएको ।

(३) नियम ४(१) बमोजिम अनुगमन गर्दा अन्य कुराको अलावा देहायका कुराहरूका ध्यान दिनु पर्छ :

(क) अनुगमनमा जाँदा आवश्यक पर्ने अनुगमन फाराम तथा अन्य सामग्रीको निर्धारण तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ,

(ख) अनुगमनमा जाँदा टोलीका सदस्यहरूको काम (जस्तै: व्यवस्थापकसँग सोधपुछ गर्ने, कागजपत्रहरू वा प्रमाणहरू हेर्ने, बालबालिकासँग कुराकानी गर्ने आदि) लाई व्यवस्थित गर्न सदस्यहरूबीच कार्य विभाजन गरि सो सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्नुपर्नेछ ,

(ग) उक्त अनुगमनका क्रममा बालश्रमसँग सम्बन्धित अर्थात् प्रमाण लाग्ने चिज वस्तुहरू भएमा सोको टिपोट गर्ने, फोटोग्राफ लिने र त्यस्ता वस्तुहरू बरामत वा शिलबन्दी गर्नु पर्नेछ,

(घ) श्रममा संलग्न बालबालिकासँग कुराकानी गर्ने र अन्य वयस्क कामदार तथा कर्मचारीसँग सोधपुछ गर्ने र आवश्यक देखिएको खण्डमा उनिहरूको भनाई पनि रेकर्ड गर्नुपर्नेछ,

(ङ) बालबालिकासँग कुराकानी गर्दा बालसंरक्षणसम्बन्धी आचारसंहिता पालना गर्नुपर्नेछ,

(च) कानुन बमोजिम उमेर पुगेका बालबालिका श्रममा संलग्न भएको अवस्थामा प्रचलित कानुन बमोजिम केही पक्षमा सुधार गर्नुपर्ने भए तत्काल गर्न सकिने खालका तत्कालै र समय लाग्ने कुराहरूमा व्यवस्थापकबाट समयाबद्ध सुधारको योजना मागी मनासिब समय दिई सुधार गर्न लगाउनु पर्नेछ,

(छ) यस कार्यविधिको नियम १३ को अवस्था देखिएमा श्रममा संलग्न बालबालिकाको उद्धार गर्न अख्तियार प्राप्त निकायमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

(४) नियम ४(१) अनुसार अनुगमन गर्दा नगरपालिकाले अनुसूची-१ अनुरूपको फाराम भरी अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

५. सम्बन्धित रोजगारदातालाई जानकारी दिई वा नदिई उद्योग, प्रतिष्ठान, घर, होटेल, घर तथा बाटो निर्माण कार्य ,यातायातका साधन लगायतमा अनुगमन गर्न सक्ने: (१) नगर बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन (नगर बाल संरक्षण समिति) समिति अर्न्तगत बालश्रम अनुगमन उपसमितिले निर्णय गरे अनुरूप

बालबालिकालाई श्रममा संलग्न गराएको हुन सक्ने सम्भावित घर, उद्योग, प्रतिष्ठान, व्यवसाय मा अग्रिम जानकारी दिई वा नदिई प्रवेश गर्न सक्नेछ ।

(२) नियम ५(१) बमोजिम अनुगमन गर्दा स्थानीय तहको जनप्रतिनिधि र स्थानीय प्रहरीको प्रतिनिधित्व गराउनु पर्छ ।

६. **प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने:** (१) बालश्रम अनुगमन समितिले यस कार्यविधि बमोजिम बालश्रमको अनुगमन गर्दा अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्छ ।

(२) नियम ६(१) बमोजिमको प्रतिवेदन अनुगमन भएको मितिले ३ दिनभित्र नगरपालिकामा बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) नियम ६(१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा जोखिमयुक्त कार्य वा श्रममा संलग्न बालबालिका पाइएको खण्डमा बालश्रम अनुगमन उपसमितिले उक्त प्रतिवेदनलाई उजुरीको रूपमा लिई निज बालबालिकाको उद्धार गर्न तथा त्यसरी श्रममा लगाउने व्यक्ति, उद्योग वा प्रतिष्ठानलगायतलाई थप अनुसन्धान तथा कानून बमोजिम कारवाहीका निमित्त सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

(२) उपसमितिले आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रको विज्ञ तथा बालअधिकार एवं बालसंरक्षणको क्षेत्रमा क्रियाशील संस्थाका प्रतिनिधिलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(३) बाल श्रम अनुगमन उपसमिति : बाल श्रम अनुगमन कार्य सम्पादन गर्नका लागि नगर बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन (नगर बाल संरक्षण समिति सदस्य मध्येबाट ५ जना सदस्य रहनेगरि एक बाल श्रम अनुगमन उपसमिति गठन गर्नुपर्नेछ । र उक्त उपसमितिको ढाँचा देहायबमोजिम हुनेछ ।

(क) सामाजिक विकास समिति संयोजक – संयोजक

(ख) नगर बाल अधिकार संरक्षण समिति/नगर बाल संरक्षण समितिमा सदस्य रहेको स्थानिय प्रहरी कार्यलयको प्रमुख (१) – सदस्य
सदस्य

(ग) नगर बाल अधिकार संरक्षण समिति/नगर बाल संरक्षण समितिमा सदस्य रहेको शिक्षा प्रतिनिधि (१) – सदस्य

(घ) नगर बाल अधिकार संरक्षण समिति/नगर बाल संरक्षण समितिमा सदस्य रहेको स्वास्थ्य प्रतिनिधि (१) – सचिव

(ङ) सामाजिक विकास शाखा प्रमुख (१) – सदस्य सचिव

८. **बैठक सम्बन्धी व्यवस्था :**

- (१) बालश्रम अनुगमन उपसमितिको बैठक कम्तिमा ३ महिनाको एक पटक बस्नेछ । र बैठक बस्नुभन्दा कम्तिमा एक हप्ता अगावै सदस्य सचिवले बैठक बस्ने मिति, स्थान,समयका बारेमा सबै सदस्यहरूलाई सुचना गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपसमितिको बैठकको लागि तत्काल कायम रहेका सदस्यहरूको ५१ प्रतिशत उपस्थितिलाई गणपूरक मानिनेछ । समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछन् ।
- (३) उपसमितिको निर्णय सदस्य-सचिवले उतार गरी प्रमाणित गरी अभिलेख राख्नेछन् र नगर बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन (नगर बाल संरक्षण समिति)लाई एक प्रति प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनेछन् ।
- (४) उपसमितिले बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि आफैँ निर्धारण गरी व्यवस्थित गर्न सक्नेछ ।

९. **बालश्रम अनुगमन उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :**(१) बालश्रम अनुगमन उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) नगरपालिका भित्र रहेका होटल,रेष्टुरेण्ट,उद्योग, व्यवसाय, बाटो तथा भवन निर्माण कार्य, यातायातका साधन तथा व्यक्तिगत घरमा रहेका श्रममा संलग्न बालबालिकाको अवस्थाबारे नियमित अनुगमन गर्ने, गराउने,
- (ख) अवस्था अनुगमनको आधारमा नगरपालिका भित्र श्रममा संलग्न बालबालिकाको तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी अभिलेख दुरुस्त राख्ने (यसरी अभिलेख राख्दा श्रममा संलग्न १८ वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालबालिका, जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा संलग्न बालबालिका एवं कानून सम्मत वा कानून विपरीत श्रममा संलग्न गराइएका बालबालिकाको खण्डीकृत अभिलेख राख्नु पर्छ),
- (ग) बालश्रम सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन तथा अध्यावधि गर्ने ,
- (घ) श्रममा संलग्न बालबालिकाहरूलाई पुनः उनिहरूको परिवारमा पुर्नमिलन वा पुर्नस्थापना गराउन र पुनः विद्यालय फर्काउन, उनिहरूको परिवारलाई आयआर्जनका लागि सघाऊ पुराउनका लागि विशेष कार्यक्रम निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने । यसका लागि आवश्यक बजेटका लागि नगर बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन समिति (नगर बाल संरक्षण समिति) माफत नगरपालिकासंग पहल गर्ने ,
- (ङ) बालश्रम निवारण तथा व्यवस्थापनका लागि सबै सरोकारवालाहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ,
- (च) कानुनले तोकेको उमेर नपुगेका तथा तोकिएको सर्त र प्रक्रिया विपरीत श्रममा संलग्न गराइएका बालबालिकाको उद्धार गर्ने, अल्पकालीन समयका लागि वैकल्पिक हेरचाह केन्द्रमा

सिफारिस गर्ने, तत्काल आवश्यक देखिएका खण्डमा स्वास्थ्योपचार र मनोसामाजिक विमर्श सेवा उपलब्ध गराउन र अन्ततः सामान्य अवस्थामा आईसकेपछि ति बालबालिकाहरूलाई उनीहरूकै घरपरिवारसंग फर्काउन सहजीकरण गर्ने ।

- (छ) कानून सम्मत रूपमा श्रममा संलग्न गराइएका बालबालिकाको हकमा उनीहरूको शिक्षाको अवसर र स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता, परिवारसंगको भेटघाट र उचित पारिश्रमिकका लागि सम्बन्धित रोजगारदाता, उद्योग व्यवसायीहरूलाई प्रतिबद्ध गराउने ।
- (ज) कानून विपरीत बालबालिकालाई श्रमिकका रूपमा प्रयोग गरेका घर, होटल, रेष्टुरेण्ट, उद्योग, व्यवसायका मालिकलाई कानुनी कारबाहीका लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,
- (झ) नगरपालिकामा बालश्रमविरुद्धका अभियान (अनुसूची ७) सञ्चालन गर्ने,

परिच्छेद-३:

जोखिमयुक्त श्रममा संलग्न बालबालिकाको उद्धारसम्बन्धी व्यवस्था

१०. जोखिमयुक्त श्रममा संलग्न बालबालिकाको उद्धार गर्नु पर्ने : बालश्रम अनुगमन गर्दा देहायको अवस्था पाइएमा बालश्रम अनुगमन उपसमितिले बालबालिकाको तत्काल उद्धार गर्नेछ :

- (क) १४ वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालबालिकालाई श्रममा संलग्न गराइएको पाइएमा ,
- (ख) १८ वर्ष नपुगेका बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा संलग्न गराइएको,
- (ग) श्रममा संलग्न बालबालिकामाथि भेदभाव (लिङ्ग, वर्ण, धर्म वा जात जातिको आधारमा समान काममा समान पारिश्रमिक र सुविधा नदिएएको), दुर्व्यवहार (शारीरिक, मानसिक तथा यौन दुर्व्यवहार), वा शोषण (शारीरिक वा मानसिक, यौन वा आर्थिक/श्रम शोषण) लगायतका दुर्व्यवहार वा अमानवीय व्यवहार वा कार्य भएको थाहा भएमा ,
- (घ) कामको प्रकृति वा काम गर्ने स्थानको वातावरणको कारणले गर्दा बालबालिकाको स्वास्थ्य र सुरक्षामा नकारात्मक असर पुगेको वा पुग्न सक्ने अवस्था देखिएमा
- (ङ.) बेचबिखनमा पारी, ऋण असुलीका लागि वा बधुवा प्रकृतिको श्रममा संलग्न गराइएको वा निजको इच्छाविरुद्ध जर्बजस्ती काममा लगाइएको,
- (च) प्रचलित कानून विपरीत वा कानूनको सर्त एवं प्रक्रियाको बर्खलाप बालबालिकालाई श्रममा संलग्न गराइएको,
- (छ) माथिका बुँदा (क) देखि (च) सम्मका अवस्थाका अलावा नगरपालिकास्तरीय बालश्रम अनुगमन समितिले उद्धार गर्न आवश्यक ठानी निर्णय गरेको अन्य अवस्था ।

११. उद्धार कार्यको तयारी गर्नु पर्ने :

- (१) जोखिम अवस्थामा रहेका बालबालिकाको उद्धार गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएमा बालश्रम अनुगमन उपसमितिले पुर्व योजना बनाई उद्धार कार्यको तयारी गर्नु पर्छ ।
- (२) उद्धार कार्यको योजना बनाउँदा कुन कुन बालबालिकाको उद्धार गर्ने, उद्धारको प्रक्रिया के हुने , उद्धार समितिमा को को रहने , उद्धार कहिले गर्ने र उद्धार गरिएका बालबालिकालाई कहाँ राख्ने र कहिले सम्म राख्ने भन्ने लगायतका पक्षहरूमा देहायअनुसार कार्य गर्नु पर्छ :
- (क) उद्धार गर्नुपर्ने बालबालिकाको वैयक्तिक विवरण फाराम भरी सूचना /जानकारी दुरुस्त राख्नुपर्नेछ (निज बालबालिकाको अनुसूची-१ अनुरूपको अनुगमन फारमलाई यस सन्दर्भमा उपयोग गर्न सकिनेछ),
- (ख) बालश्रम अनुगमन उपसमितिले उद्धार टोली गठन गर्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालयको प्रतिनिधि, श्रम कार्यालयका श्रम निरीक्षक वा प्रतिनिधि, नगरपालिकाको सामाजिक विकास शाखा वा महिला तथा बालबालिका हेर्ने शाखाका कर्मचारी, स्थानिय प्रहरी कार्यालयका मुद्दा फाँटका प्रहरी कर्मचारी, नगर प्रहरीमध्येबाट ४ जनासम्म अनिवार्य रूपमा रहनुपर्दछ ।
- (ग) उद्धारमा जानुअघि उद्धार टोलीका सदस्यहरूले आवश्यक तयारी बैठक गर्नु पर्छ । सम्बन्धित बालबालिकाको उद्धार गर्दा गनुपर्ने कार्य सुची तयार र जिम्मेवारीको बाँडफाँड, लैजानुपर्ने आवश्यक कागजातको तयारी (जस्तै: सम्बन्धित बालश्रमिकको अवस्थासम्बन्धी प्रतिवेदन या अवस्थाबारेको जानकारी, स्थलगत मुचुल्काको ढाँचा, आदि), उद्धारपश्चात् सम्बन्धित बालबालिकालाई उपलब्ध गराउनु पर्ने आवश्यक सेवा सुविधाहरू बारे छलफल गरी सोको समेत व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।
- (घ) उद्धारमा जानुअघि नै उद्धार टोली र बालबालिकाको सुरक्षाका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय र प्रहरी कार्यालयलाई खबर गरी उद्धारको स्थान र समयबारे जानकारी गराई सुरक्षा सतर्कता अपनाउनु पर्छ ।
- (ङ) उद्धार योजना बनाउँदा बालबालिका त्रसित हुने, आतङ्कित हुने तथा तनावमा आउने अवस्थालाई न्यूनीकरण गर्ने गरी योजना बनाउनु पर्छ ।
- (छ) उद्धारको योजना बनाउँदा उद्धारपछि बालबालिकालाई अन्तरिम हेरचाह र संरक्षणको लागि आवश्यक सेवाहरू र आर्थिक व्यवस्थापनबारे पर्याप्त तयारी भएको हुनुपर्छ ।
- (३) बालश्रमिकको उद्धार तयारीको अवस्थामा सूचनाको गोपनीयता भङ्ग हुन सक्दछ, जसले गर्दा उद्धार योजनालाई प्रभावित पार्ने र बालबालिकालाई समेत प्रभावित गराउने, जोखिममा पार्ने र पीडकले प्रमाण नष्ट गर्ने वा फरार हुन सक्दछ । यसर्थ उद्धार कार्ययोजना सम्बन्धि गोपनीयता कायम गनुपर्दछ ।

१२. तत्काल उद्धार गर्नु पर्ने :

- (१) नियम ११ अनुरूपको उद्धार योजना बनेपछि र उद्धार टोलीको योजना बैठक बसे पछि जतिसक्दो छिटो तत्काल उद्धार कार्य गर्नु पर्छ ।
- (२) उद्धार गर्दा देहायका कुराहरूमा ध्यान दिनु पर्छ :
- (क) उद्धार गर्नुपूर्व टोलीका सदस्यहरू घटनासँग सम्बन्धित कानुनी व्यवस्था, उद्धार कार्य र उद्धार पछिको भूमिका तथा कार्यविधि र जिम्मेवारीबारे स्पष्ट हुनु पर्ने,
- (ख) श्रमिकका रूपमा कार्यरत बालबालिकासँग कुराकानी गर्दा बालमैत्री बोली, व्यवहार, शैली र विधिहरू अपनाउनु पर्ने ,
- (ग) उद्धार कार्य गर्दा श्रमिकका रूपमा कार्यरत बालबालिकाको मर्यादा, आत्मसम्मान, सुरक्षालाई विशेष ध्यान दिनु पर्ने,
- (घ) उद्धार गर्नु पर्ने बारे सम्बन्धित बालबालिकालाई जानकारी गराई सहमत गराउन प्रयास गर्नु पर्ने । सम्भव भएमा निजका बाबु आमा वा संरक्षकलाई समेत जानकारी दिनु पर्ने,
- (ङ) उद्धारको क्रममा बालबालिकालाई थप त्रास, भय, मानसिक तथा शारीरिक पीडा कुरा सुनिश्चित गर्नुपर्ने ,
- (च) उद्धार गरिएको विषयमा अभिलेख तथा कागजातको तयारी (उद्धारको निर्णय, घटनास्थल वा बरामदी मुचुल्का, संरक्षणको जिम्मा दिनको लागि पत्र, बालबालिका उद्धार गरिएको बारे सम्बन्धित घरधनी (घरेलु बालश्रमका सम्बन्धमा), उद्योग/प्रतिष्ठानका मालिक वा व्यवस्थापकलाई उद्धार गरिएको व्यहोराको जानकारी आदि) गर्ने,
- (छ) उद्धार टोलीका सदस्यहरूले अनावश्यक रूपमा बालबालिकासँग नजिकिने, छुने, बोल्ने, अशिष्ट भाषा वा शब्दको प्रयोग गर्ने, व्यक्तिगत प्रकृतिका प्रश्न गर्ने जस्ता कार्यहरू नगर्ने ।
- (४) उद्धार कार्यमा संलग्न प्रहरी कर्मचारीले बालबालिकाको उद्धार गर्दा कानूनी कारबाहीका सन्दर्भमा प्रमाण लाग्ने चीज वस्तुहरू फेला परेमा ती वस्तुहरू बरामद गरी वा शिलबन्दी गरी प्रचलित कानून बमोजिम मुचुल्का तयार गर्नु पर्छ । साथै, कानूनी प्रमाणको संकलन तथा बालबालिका र/वा निजको बाबु आमा वा संरक्षकलाई कानूनी प्रक्रियाबारे परामर्श दिनु पर्छ ।
- (५) उद्धार गर्दा बालबालिकाले प्रयोग गरिरहेका निजी वस्तु तथा भौतिक सामग्री (जस्तै: पुस्तक, कापी कलम, कपडा, नगद, जिन्सी, गहना, खेलौना आदि) को अभिलेख तयार गरी ती सामग्री बालबालिकासँगै ल्याउनु पर्छ । ती सामग्रीहरूलाई सुरक्षित गरी बालबालिका रहने अस्थायी संरक्षण गृह वा परिवारमा पुनर्मिलन भई गएमा वा पुनर्स्थापना भई गएमा उनीहरूसँगै पठाई सम्बन्धित बालबालिकालाई जिम्मा दिनु पर्छ ।

१३. उद्धार कार्य सम्पन्न भए पछि बालबालिकाको स्वास्थ्य परीक्षण गरी अस्थायी संरक्षण गृह/स्थलमा राख्नु पर्ने :

- (१) उद्धार गरिएका बालबालिकाको तत्काल स्वास्थ्यकर्मीबाट स्वास्थ्य परीक्षण गराई, घाउ वा चोटपटक लागेको भएमा सोको जाँच गराई, निजको व्यक्तिगत फारम (अनुसूची-३) भरी, भराई निजलाई अस्थायी संरक्षण गृह/स्थलमा राख्नु पर्छ ।
- (२) उद्धार गरिएका बालबालिकाको सुरक्षा तथा संरक्षणलाई पहिलो प्राथमिकता दिनु पर्छ ।
- (३) सानो उमेरका बालबालिका, शारीरिक तथा मानसिक अपाङ्गता भएका बालबालिका, विरामी र घाइते अवस्थामा रहेका बालबालिका उद्धार गर्दा तिनीहरूको विशेष आवश्यकतालाई ख्याल गर्नु पर्छ । साथै सेवा सुविधाको प्रबन्ध गर्दा उनीहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्छ ।
- (४) उद्धार गरिएका बालबालिकामा मनोसामाजिक समस्या देखिएमा मनोविमर्श सेवाको व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

१४. उद्धार गरिएका बालबालिकाको घटना व्यवस्थापन गर्नु पर्ने:

- (१) जोखिमयुक्त श्रमबाट उद्धार गरिएका बालबालिकाको दिगो पुर्नस्थापनाका लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने ,
- (२) नियम १४(१) बमोजिमको घटना व्यवस्थापन गर्नका लागि छेडागाड नगरपालिकाको सामाजिक विकास शाखा अर्न्तगत महिला तथा बालबालिका ईकाई प्रमुखलाई घटना व्यवस्थापकको रूपमा जिम्मेवारी दिन सकिनेछ ।

१५. गोपनियता कायम गर्नु पर्ने :

- (१) सामान्य अवस्थामा उद्धार टोलीका सदस्यलाई उद्धार गरिन लागेका बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण, घटना विवरण र उद्धार गर्नु पर्नाको कारणबारे जानकारी उद्धार तयारी बैठकमा दिनु पर्छ । तर, कतिपय अवस्थामा कुन स्थान (घर, उद्योग, व्यवसाय, निर्माण कार्य इत्यादि) बाट उद्धार गरिने हो भन्ने जानकारी नितान्त आवश्यक व्यक्तिलाई मात्र दिनु पर्छ । त्यसैगरि बालबालिकाको सुरक्षा र संरक्षणको हिसाबले आवश्यक देखिएमा उद्धारपछि निज बालबालिका राखिएको स्थान समेत गोप्य राख्नुपर्छ ।

१६. उद्धार कार्यको प्रतिवेदन तथा उद्धार गरिएका बालबालिकाको अभिलेख राख्नु पर्ने :

- (१) उद्धार कार्यको प्रारम्भिक र विस्तृत प्रतिवेदन तयार गरी अभिलेख राख्ने ।
- (२) जोखिमपूर्ण श्रममा संलग्न बालबालिकाहरूलाई उद्धार गरी सुरक्षित स्थलमा ल्याइसकेपछि निज बालबालिका र उनको बाबुआमा, संरक्षक तथा परिवारको विवरण; उद्धार गरिएको घटना विवरण; बालबालिकाको हालको अवस्था; उद्धार पछि आवश्यकतानुसार वैकल्पिक अस्थायी हेरचाह केन्द्रको व्यवस्था एवं आवश्यक सेवा सुविधा सहित उल्लेख गरी अनुसूची-५ अनुरूप प्रारम्भिक अभिलेख तयार गर्ने ।

- (३) उद्धार कार्य सम्पन्न भएको तीन दिनभित्र उद्धार कार्यको प्रक्रिया र उद्धार गरिएका बालबालिकाको विस्तृत विवरण र अवस्थाका बारेमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- (४) उद्धार कार्य सम्पन्न भएको सात दिन भित्र आवश्यकतानुसार वैकल्पिक अस्थायी हेरचाह केन्द्र राखिनुपर्दछ वा उनिहरूको आफ्नै परिवारमा पुनर्मिलन गराईसक्ने ।
- (५) यसरी तयार गरिएको प्रतिवेदन जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सम्बन्धित श्रम कार्यालय, र नगरपालिकामा पेश गर्ने ।
- (६) नियम १६(१) बमोजिमको अभिलेख कानुनी प्रक्रिया/कारवाहीको लागि प्रमाणको रूपमा समेत रहने हुँदा उद्धार टोलीका सदस्य तथा आधिकारिक व्यक्तिको सहिद्वाप सहित सुरक्षित साथ राख्नुपर्ने । यसरी प्रमाणको रूपमा तयार गरिएका दस्तावेजहरू नगरपालिकाको सामाजिक विकास शाखा अर्न्तगत महिला तथा बालबालिका ईकाई मा राख्न सकिनेछ ।

परिच्छेद ४:

उद्धार गरिएका बालबालिकाको अस्थायी संरक्षण

१७. उपलब्ध सेवा तथा सेवा प्रदायकको नक्साङ्कन गर्नु पर्ने :

- (१) बाल श्रम अनुगमन तथा जोखिमयुक्त श्रममा संलग्न बालबालिकाको पहिचान र निजहरूको उद्धार, अस्थायी संरक्षण केन्द्र , उनिहरूलाई परिवारसंग पुनर्मिलन तथा पुनर्स्थापना लगायतका कार्यहरूमा आवश्यक सेवा तथा श्रोत उपलब्ध गराउने सेवा प्रदायक नीजि , सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्था , कार्यालय र व्यक्तिको नक्साङ्कन गर्नुपर्छ ।
- (२) यसरी सेवा प्रदायकहरूको नक्साकन गरिसकेपछि तिनिहरू मध्ये प्राथमिक सेवा प्रदायकहरूको छनौट गरि आवश्यक पर्दा सेवा उपलब्ध हुनेगरि अग्रिम सम्झौता गर्नुपर्छ ।
- (३) जोखिमयुक्त श्रममा संलग्न बालबालिकाको उद्धार कार्य , आपतकालिकन सहयोग , अस्थायी संरक्षणको व्यवस्था जस्ता कार्य संग सम्बन्धित सेवा तथा श्रोत यस नगरपालिकामा उपलब्ध नभएको खण्डमा अन्य गैरसरकारी संघसंस्था , प्रदेश वा संघीय तहका निकायसंग समन्वय गरी सेवा उपलब्ध गराउने समन्वय गर्नुपर्छ ।

१८ बाल श्रमिकलाई अस्थायी संरक्षण तथा सेवा उपलब्ध गर्नु पर्ने :

- (१) उद्धार गरिए पश्चात आवश्यक देखिएमा निज बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच गराउने र स्वास्थ्य अवस्थामा समस्या देखिएमा उपचारको व्यवस्था गर्ने र यदि उनिहरूमाथि शारीरिक वा मानसिक दुर्व्यवहार, शोषण वा यातना दिइएको लक्षण देखिएमा नजिकको प्रहरी कार्यालयसंग समन्वय गरी आवश्यक कारवाही प्रक्रिया अगाडि बढाउनुपर्ने ।

- (२) उद्धार गरिएका बालबालिकालाई यदि अस्थायी संरक्षण केन्द्रमा राख्नुपर्ने अवस्थामा बालक र बालिकालाई अलग अलग बसाई व्यवस्थापन गर्नुपर्ने । यसका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, गैरसरकारी संस्था एवं अन्य सेवा प्रदायकहरुको सहयोग लिन सकिनेछ ।
- (३) उद्धार गरिएको बालबालिकाको उमेर पहिचान गर्ने प्रमाण (जस्तै: जन्मदर्ता प्रमाणपत्र, विद्यालयको शैक्षिक प्रमाणपत्र आदि) नभएको खण्डमा कानूनी कारवाहीको लागि आवश्यक देखिएमा उमेर पहिचानको लागि चिकित्सा जाँच गर्न गराउने ।
- (४) नियम १८(२) अनुसार अस्थायी संरक्षणको प्रबन्ध गर्दा सेवा प्रदायक संस्था वा कार्यालयमा सिफारिस गरि पठाउने । यसरी सिफारिस गरि पठाउनुपूर्व उक्त सेवा प्रदायकले निज बालबालिकालाई आवश्यक खाना, बसोबास, स्वास्थ्यपोचार, मनोसामाजिक विमर्शकर्ता , हेरचाह कर्ता वा सहयोगि व्यक्तिको व्यवस्था छ कि छैन , उक्त स्थान ति बालबालिकाहरुका लागि सुरक्षित छ कि छैन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।

परिच्छेद ५:

परिवारमा पुनर्मिलन वा सामाजिक पुनर्स्थापनासम्बन्धी व्यवस्था

१९. परिवारमा पुनर्मिलन गराउनु पर्ने:

- (१) बाल श्रम अनुगमन गर्दा पहिचान भएका श्रमका लागि स्वीकृत उमेर नपुगेका वा जोखिमयुक्त श्रममा संलग्न वा जोखिम अवस्थामा रहेका बालबालिकाहरुको उद्धार गरिसकेपछि निजको परिवार, नजिकका आफन्तजन खोजी पुनर्मिलन गराउनुपर्छ ।
- (२) यसरी परिवारमा पुनर्मिलन गराउने कार्यमा देहायका प्रक्रिया अपनाउन सकिन्छ:
- (क) निजको परिवार वा नजिकका आफन्तजन पहिचान गर्नका लागि बाल संरक्षण कार्यमा काम गरिरहेका स्थानिय संघसंस्थाका सामाजिक परिचालक वा प्रहरीको सहयोग लिने ।
- (ख) परिवार वा नजिकका आफन्तजन पहिचान भईसकेपछि उनिहरुका बालबालिकाहरुको अवस्था बारेमा विस्तृत जानकारी गराउने , परिवार र बालबालिका दुबैलाई पुनर्मिलनका लागि तयार बनाउने र पुनर्मिलन गराउने ।
- (ग) यसो गरिरदा, यदि आर्थिक गरिबीको कारण निज बालबालिका श्रमिक हुन बाध्य भएका हुन् भने उक्त परिवारको आयआर्जनका विकल्पहरु के के हुन सक्दछन् र त्यसका लागि कसरी सहयोग गर्न सकिन्छ भन्ने पक्षहरु पहिचान गर्ने ।
- (घ) आमाबाबु वा परिवारको उच्च आर्थिक विपन्नताको कारणबाट निज बालबालिका श्रमिक हुन बाध्य भएको अवस्था पुष्टि भएको खण्डमा उक्त परिवार , आमाबाबु वा हेरचाह कर्ताको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउने खालको सीप विकास वा आयआर्जनमुलक कार्यको लागि

सहयोग गर्न नगरपालिका , नगरपालिका भित्र कार्यरत गैरसरकारी संस्था , प्रदेश वा संघिय निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

२०. पारिवारिक तथा सामाजिक पुनर्स्थापनाको प्रबन्ध :

- (१) उद्धार गरिएका बालबालिका नगरपालिका क्षेत्र भित्रका भए बालश्रम अनुगमन उपसमिति मार्फत सम्बन्धित वडा अध्यक्षको रोहवरमा निज बालबालिकाको अभिभावकहरूलाई हस्तान्तरण गर्ने ,
- (२) उद्धार गरिएका बालबालिका नगरपालिका क्षेत्र भित्रका भए देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछ :
 - (क) सम्बन्धित स्थानीय सरकारका प्रमुखलाई निज बालबालिकाको अवस्था बारे जानकारी गराई निजको परिवारसँग सम्पर्क स्थापित गर्न गराउन सहयोग माग्ने ,
 - (ख) स्थानीय सरकारको रोहवरमा सम्बन्धित परिवारलाई हस्तान्तरण गर्ने ,

२१. औपचारिक शिक्षाको निरन्तरता :

- (१) यसरी परिवार तथा समुदायमा पुर्नमिलन तथा पुर्नस्थापना गरिएका बालबालिकाहरूलाई पुनः विद्यालय फर्काउनका लागि वा औपचारिक शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्नका लागि नगर शिक्षा समिति, सम्बन्धित विद्यालय र स्थानिय संघसंस्थासंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

२२. निरन्तर अनुगमन तथा आवश्यक सहयोग : परिवार तथा समुदायमा पुर्नमिलन तथा पुनर्स्थापना गरिसकेपछि, कम्तिमा पनि ६ महिना सम्म निरन्तर अनुगमन तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनुपर्दछ, र सो कार्यको अभिलेख समेत राख्नुपर्दछ ।

२३. परिमार्जन तथा संशोधन : यस कार्यविधिलाई आवश्यकता अनुसार नगरसभा बैठकले परिमार्जन तथा संशोधन गर्दै लैजान सक्नेछ ।

अनुसूची १

बालश्रम अनुगमन फारम

फारम नं.

१. श्रमिकको रूपमा काममा लगाइएका बालबालिकाको विवरण

- क) नाम थर: उमेर: जन्म मिति:
लिङ्ग: बालक बालिका
- ख) ठेगाना:
स्थायी ठेगाना: जिल्ला:..... गापा/नपा..... वडा नं..... टोल.....
अस्थायी ठेगाना: जिल्ला: गापा/नपा..... वडा नं..... टोल.....
- ग) राष्ट्रियता:.....
- घ) बाबुको नाम:.....(जीवित मृत्यु छाडेको कति भयो.....
हाल कहाँ..... के गर्दै..... सम्पर्क नं.....
- ङ) आमाको नाम :.....(जीवित मृत्यु छाडेको कति भयो.....
हाल कहाँ..... के गर्दै..... सम्पर्क नं.....
- च) सौतेनी आमा वा भट्केलो बाबु भए
सौतेनी बाबुको नाम:.....(जीवित मृत्यु छाडेको कति भयो.....
हाल कहाँ..... के गर्दै..... सम्पर्क नं.....
सौतेनी आमाको नाम :.....जीवित मृत्यु छाडेको कति भयो.....
हाल कहाँ..... के गर्दै..... सम्पर्क नं.....
- छ) बाबु/आमाको बाहेक अन्य संरक्षणमा भए, संरक्षकको नाम:
- ज) बालबालिकाको शैक्षिक अवस्था:
पढेको छ छैन पढाइ छोडेको पढेको भए कक्षा.....कहिलेसम्म.....
विद्यालयको नाम ठेगाना:
- झ) हुलिया:

२. बालबालिकालाई काममा लगाउनेको वा रोजगारदाताको विवरण,

- क) बालकलाई काममा लगाएको घरपरिवार, उद्योग/प्रतिष्ठान (सबै प्रकारका कलकारखाना, होटल/रेस्टुरेन्ट, व्यवसाय) को नाम:.....
- ख) बालकलाई काममा लगाएको घरपरिवार, उद्योग/प्रतिष्ठानको ठेगाना:

ग) घरपरिवार, उद्योग/प्रतिष्ठानको प्रमुख वा व्यवस्थापकको नाम:.....

घ) ठेगाना:.....ड) सम्पर्क नं.....

३. बालश्रम सम्बन्धी विवरण,

क) बालबालिकालाई काममा लगाइएको मिति :

ख) कामको प्रकृति/किसिमको विवरण :

ग) दैनिक काम गर्नु पर्ने समय (घण्टामा) :

घ) आरामको समय :

ड) हप्ताभर काम गर्नु पर्ने समय (हप्ताभर काम गर्नु पर्ने घण्टामा उल्लेख):

च) मासिक पारिश्रमिक:

४. विदाको किसिम

क) नियमित विदा ☐	ड) किरिया विदा ☐
ख) सार्वजनिक विदा	च) विशेष विदा ☐
ग) घर विदा ☐	छ) शैक्षिक विदा ☐
घ) विरामी विदा ☐	

५. अन्य सुविधाहरू

क) उपदान ☐	ड) खाजा भत्ता ☐
ख) सञ्चयकोष ☐	च) दशैं भत्ता ☐
ग) बीमा ☐	छ) अन्य ☐
घ) औषधी उपचार ☐	

६. कार्यस्थलको विवरण

क) पिउने पानीको व्यवस्था: भएको ☐ नभएको ☐
ख) शौचालयको व्यवस्था: भएको ☐ नभएको ☐
ग) काम गर्ने ठाउँमा पर्याप्त हावा प्रकाश र उपयुक्त तापक्रम: भएको ☐ नभएको ☐
घ) चमेनागृहको व्यवस्था: भएको ☐ नभएको ☐

७. स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख

क) काममा लगाउनु पूर्व स्वास्थ्य परीक्षण: गराएको ☐ नगराएको ☐
ख) आवधिक रूपमा स्वास्थ्य परीक्षण: गराएको ☐ नगराएको ☐

८. स्वीकृतिसम्बन्धी अभिलेख

क) श्रम कार्यालयबाट स्वीकृति: लिएको ☐ नलिएको ☐
ख) बाबु आमाबाट स्वीकृति: लिएको ☐ नलिएको ☐

ग) चिकित्सकको राय (उमेर नखुलेको हकमा उमेरसमेत प्रमाणित गराई पेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने):.....

९. काममा ल्याइदिने वा सिफारिस गर्ने व्यक्तिको विवरण

क) नाम थर :.....

ख) ठेगाना :.....

ग) सम्पर्क नं.:.....

घ) हुलिया :.....

ड) नागरिकताको प्रमाणपत्र वा परिचय खुल्ने अन्य कागजातको प्रतिलिपि

१०. बालकमाथि कुनै दुर्यवहार , शोषण, हिंसा भए सोको विवरण

क) कुटपिट

ख) श्रम शोषण

ग) यौन दुर्यवहार

घ) बलात्कार

ड) गाली गलौज

च) अन्य

११. सुरक्षासम्बन्धी व्यवस्था: (कामको प्रकृति हेरी शारीरिक दुर्घटना तथा स्वास्थ्यमा पर्नसक्ने हानिको रोकथाम गर्न व्यवस्थापन पक्षले उपलब्ध गराएको सुरक्षासम्बन्धी व्यवस्था).....

१२. बालबालिकाको योग्यताको प्रमाण पत्र:

१३. अन्य कुनै कुरा उल्लेख गर्नु पर्ने भए

१४. अनुगमनकर्ताको राय

अनुगमनकर्ताको विवरण

सि.नं.	नामथर	निकाय वा संस्था	पद	हस्ताक्षर

बालश्रम राख्ने व्यक्ति वा प्रतिष्ठानको नाम र हस्ताक्षर

(नोट : सबै अनुगमनकर्ताहरूको विवरण उल्लेख गर्नु पर्नेछ । सम्भव भए बालश्रम राख्ने व्यक्ति वा व्यवस्थापकको समेत दस्तखत गराउनु पर्नेछ ।

मिति :

अनसूची २
बालश्रम अनुगमन प्रतिवेदन
छेडागाड नगरपालिका जाजरकोट

१. पृष्ठभूमि:.....

२. वडा नं.....टोल.....

३. अनुगमन अवधि:

४. कार्यविधि:

क) निरीक्षण तथा अनुगमनको प्रकृति :
 नियमित आकस्मिक आवधिक

ख) सूचाङ्क :
 उमेर, कामको प्रकृति, कार्य अवस्था, सामाजिक सुरक्षा

५. बालश्रम सम्बन्धी विवरण :

५.१ बालश्रमको विवरण:

क्र.सं.	बालबालिका को नाम	उमे र	ठेगाना	कामको प्रकृति/क्षेत्र	रोजगारदा ताको नाम, ठेगाना	पारिवारि क अवस्था	जोखिम को अवस्था	शैक्षि क अवस् था	स्वास्थ य	कैफिय त

५.२ पारिश्रमिक तथा सुविधाहरू:

क्र.सं.	बालबालिकाको नाम	कामको प्रकृति/क्षेत्र	पारिश्रमिक	काम गर्ने अवधि	विदा	औषधि उपचार	शैक्षिक सुविधा	अन्य सुविधा	कैफियत

५.३ सामाजिक तथा कल्याणकारी अवस्था:

क्र.सं.	बालबालिकाको नाम	कामको प्रकृति/क्षेत्र	शिक्षण संस्थाको अवस्था	स्वास्थ्य संस्थाको अवस्थिति	दुर्घटना वीमा	पिउने पानी	अग्नी नियन्त्रण प्रविधि	कैफियत

५.४ अन्य अवस्था :

६. बालबालिकाले सम्पादन गरेका मुख्य मुख्य कार्यहरूको विवरण

७. निरीक्षण तथा अनुगमन गर्दा देखिएका समस्याहरू :

८. निश्कर्ष तथा सुझावहरू

तयार गर्ने :

सिनं.	नाम थर	आवद्ध निकाय वा संस्था	पद	हस्ताक्षर

मिति :

अनुसूची ३

श्रमिकको रूपमा काममा लगाइएका बालबालिकाको विवरण

- (१) बालकलाई काममा लगाउने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना :
- (२) काममा लगाइएको वा लगाउने भएको मिति :
- (३) कामको किसिम वा विवरण :
- (४) दैनिक काम गर्नु पर्ने समय :
- (५) हप्ताभर काम गर्नु पर्ने समय -हप्ता भर काम गर्नु पर्ने घण्टामा उल्लेख) :
- (६) हप्तामा पाउने विदाको वार :
- (७) पारिश्रमिक अङ्क :
- (८) अन्य सुविधाहरू :
- (९) बालक वा बालिकाको फोटो :
- (१०) बालक वा बालिकाको नाम :
- (११) ठेगाना :
- (१२) उमेर :
- (१३) योग्यता :
- (१४) बाबु, आमा वा संरक्षकको नाम :
- (१५) ठेगाना :

विवरण दिने व्यक्तिको

हस्ताक्षर :.....

नाम :

मिति :.....

संस्थाको छाप :.....

आज्ञाले

भलक के सी

नि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत